УДК 636.1.082.088

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОМІСНИХ КОНЕЙ ЗАПРЯЖНОГО ТИПУ ЗА ОСНОВНИМИ ГОСПОДАРСЬКО-КОРИСНИМИ ОЗНАКАМИ

Рецензент: канд. с.-г. наук Цуп В.І.

Д.А. Волков
Інститут тваринництва УААН
І.М. Скалюк
Тернопільський Інститут АПВ

У статті дано характеристику помісних коней запряжного типу за основними господарсько-корисними ознаками, визначено напрями використання заводських порід для покращення корисних ознак коней першого і другого покоління. Так, ваговозно-верхові коні (новоолександрівський ваговоз х УВП х М) – витривалі, мають високу життєздатність, енергійний та добрий темперамент. Помісі від схрещування новоолександрівського ваговоза з кіньми орловської рисистої породи (ваговозно-рисисті) характеризуються доброїжджістю; помісі, які покращені торійською породою, виконують роботу безвідмовно, а латвійською – характеризуються бажаним типом робочих коней.

Ключові слова**: помісі, генотипи, коні, бал, тип, оцінка, обхват.**

Із дефіцитом енергоресурсів на селі виникла потреба забезпечення господарств всіх форм власності якісним конепоголів'ям, яке відповідало б вимогам універсального запряжного коня живою масою 500-550 кг.

На даний час у західному регіоні (8 областей) нараховується біля 240 тис. голів, зокрема, лише в Тернопільській області є понад 33 тис. голів коней. У приватному секторі села перебуває 94 відсотки всього наявного в області конепоголів'я. Враховуючи запити селян, в області нарощується масив ваговозно-верхових, ваговозно-рисистих помісей та помісей, покращених торійською і латвійською породами.

На сьогодні в області нарощено 19,2 тис. голів першого покоління (F_1) та 8,3 тис. голів другого покоління (F_2). Крім того, є масив біля 10 тис. без виражених ознак поліпшуючих порід, який підлягає подальшому удосконаленню [5]. Нами проведено оцінку помісних коней за основними господарсько-корисними ознаками.

Матеріали та методи досліджень. Дослідження були проведені на помісях першого і другого покоління чотирьох генотипів: ваговозно-верхові генотип (50% НВ+25% УВП+25% М), ваговозно-рисисті (50% НВ+25% ОР+25% М), помісі, які покращені торійською породою (50%Т+25%УВП+25%М), помісі, які поліпшені латвійською породою (50%Л+25%УВП+25%М)*. Екстер'єрні ознаки та бальну оцінку проведено за 5-бальною шкалою. Основні проміри брали в коней чотирирічного віку і старших. Оцінювали будову тіла, інтер'єрні показники, фізіологічний стан.

* *Т- торійська; Л- латвійська; УВП- українська верхова; НВ- новоолександрівська ваговозна; ОР- орловська рисиста; М- місцеві коні.*

Для вивчення і порівняння між собою типів будови тіла коней різних генотипів визначали індекси за загальноприйнятою методикою.

Робочі та пристосувальні якості помісей встановлювали за трьома категоріями відповідності коней до критеріїв оцінки: I – повна відповідність (кінь добре виконує роботу, немає потреби міняти його на іншого); II – коня можна використовувати, якщо немає кращих (неповна відповідність); III – кінь не відповідає вимогам і має бути замінений [4].

Результати досліджень. За отриманими даними (табл. 1) встановлено, що у ваговозно-верхових коней гармонійно поєднуються ознаки запряжних порід.

1.Середні проміри (M±m), індекси й жива маса ваговозно-верхових коней

Стать	n	Проміри, см				Індекси, %			Жива маса, кг
		висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обхват п'ястка	формату	масивності	костистості	
Мерини	45	156±0,5	159±0,8	190±1,5	21,2±1,7	103,3	123,3	13,7	528,0
Кобили	26	154±0,3	158±0,5	186±0,9	20,7±1,1	103,3	121,5	13,5	502,0

Для цих коней характерна міцна конституція і висока продуктивність роботи в запряжці, екстер'єр і зовнішні форми не відрізняються від запряжних порід, довгий крок і добра рись, здатність до перемінного алюру.

Ваговозно-верховим коням не властива повільна рухливість ваговозів і ніжність верхових. Спостерігаються якості екстер'єру в поєднанні з достатньою костистістю, що забезпечує їм витривалість і високу життєздатність у місцевих умовах.

Темперамент у коней - енергійний і доброзичливий. За висотними і широтними промірами ваговозно-верхові коні можуть бути віднесені до середніх за величиною.

Помісі цієї групи гармонійної будови тіла, форми тіла дещо видовжені (до 104,2 %), що сприяє розвитку кроку і доброму руху на перемінному алюрі. Об'ємна, достатньо глибока грудна клітка забезпечує інтенсивність дихання і кровообігу.

Коней цієї групи можна віднести до запряжного типу (індекс формату 103,3), достатньо костисті (обхват п'ястка 20,7 – 21,2 см, індекс костистості 13,5 – 13,7), масивної будови тіла (жива маса 502 – 528 кг, індекс масивності 121,5 – 123,3). Середній бал екстер'єрної оцінки типу і екстер'єру становить: меринів – 3,55 і кобил – 3,43. Вони користуються попитом у фермерів та приватного сектору. Поголів'я помісей з успіхом може нарощуватись і в інших областях України.

Характеристика помісей, які покращені новоолександрівським ваговозом та орловським рисаком. Ваговозно-рисисті помісі помітно відрізняються своїм розвитком та екстер'єром як від помісей покращених ваговозом так і від помісей покращених рисаками (табл.2).

2. Проміри (M±m), індекси та жива маса помісей, покращених новоолександрівським ваговозом та орловським рисаком

Стать	n	Проміри, см				Індекси, %			Жива маса,кг
		висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обхват п'ястка	формату	масивності	костистості	
Мерини	59	155,0±1,8	157,3±1,5	185,4±1,3	20,6±0,8	102,4	120,3	13,6	493,0
Кобили	97	152,8±1,4	154,6±1,2	183,1±1,1	19,4±0,4	102,2	119,8	13,4	482,0

Найбільше вони розповсюджені у Львівській, Тернопільській та Хмельницькій областях. Коні, які несуть у собі кров ваговозної і рисистих порід достатньо крупні, мають близький до запряжного формат (індекс 102,3 – 102,4), достатньо костисті (обхват п'ястка 20,6–19,4 см, індекс костистості 13,6 – 13,4), достатньо масивні (індекс масивності 119,8 – 120,3).

За індексами обхвату грудей і п'ястку поступаються ваговозно-верховим помісям.

Кращі із цих помісей мають висоту в холці 155 – 156 см, косу довжину тулуба 158 – 160 см, обхват грудей 185 – 190 см, обхват п'ястка 21,0 – 21,5 см та живу масу 490 – 500 кг. Для них характерні міцна конституція і правильний екстер'єр, бажаними є витривалість у роботі і добрий норов. Ці коні успадковують тип будови тіла більше характерний новоолександрівському ваговозу. Порівнюючи з помісями, поліпшеними орловським рисаком, вони відрізняються спокійним темпераментом, а з помісями покращеними ваговозом більшою енергією і жвавістю, що є бажаним для запряжних коней. При оцінці екстер'єру ваговозно-рисисті помісі одержали досить високий бал (мерини – 3,62 і кобили – 3,54). За доброїжджістю ця група коней характеризується позитивно, оскільки 61,9 % виконують роботу безвідмовно при посильних навантаженнях.

Характеристика помісей, які покращені торійською породою. Характерною особливістю цієї групи коней є суха та міцна конституція та правильний екстер'єр (табл. 3).

У порівнянні з вихідним поголів'ям вони мають виражений запряжний тип, середньої масивності тулуб, міцні кінцівки, добрий норов та здоров'я, достатньо крупний зріст (висота в холці 157,5 см, коса довжина тулуба 159,4 см, обхват грудей 193,1 см). Тобто схрещування раніше покращених українською верховою породою кобил із жеребцями торійської породи у першому поколінні дає збільшення росту на 2,7 см, косої довжини тулуба на 4,7 см, обхвату грудей на 9,6 см, обхвату п'ястка на 1,9 см та живої маси на 52,1 кг.

3. Проміри, індекси та жива маса кобил, покращених торійською породою, у порівнянні з вихідним поголів'ям

Генотип	n	Жива маса, кг (M±m)	Проміри, см; M±m; C_V				Індекси, %		
			висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обхват п'ястка	формату	масивності	костистості
ТхУВПхМ	11	526,7 ±8,23	157,5±1,3; 2,6	159,4±1,2; 3,5	187,1±1,5; 3,9	21,3±0,7; 3,9	101,2	118,8	13,5
УВПхМ	17	474,6 ±10,18	154,8±1,9; 2,8	155,1±1,7; 3,7	180,5±1,9; 4,4	19,4±0,9; 4,1	100,8	117,1	12,5

При оцінці екстер'єру ці коні отримали досить високий бал (мерини – 4,15 і кобили – 4,04). При посильних навантаженнях 72 % помісей виконують роботу безвідмовно, користуються підвищеним попитом як у колективних, фермерських, так і в індивідуальних господарствах.

Характеристика помісей, які покращені латвійською породою. Продуктивні якості помісних кобил, одержаних при використанні латвійської та української верхової порід, досліджувались на базі Заліщицького району Тернопільської області, зокрема в господарстві "Добровляни". На основі візуального огляду в дослідну групу було відібрано 15 покращених українською верховою породою кобил. За ними був закріплений жеребець-плідник Атлантс Л 518. Його проміри: 168 – 172 – 204 – 23,5. Цей плідник глибокої будови тіла; великої маси; мав довге передпліччя; косу, довгу лопатку; високу, довгу холку і довгу шию; міцну спину; поперек; довгий обмускулений круп; масивні суглоби свідчили про силу і тягову витривалість. Вплив Атлантса Л 518 на помісних кобил, покращених українською верховою породою, показано в табл. 4.

4. Проміри, індекси та жива маса помісей, покращених плідниками латвійської породи в порівнянні з вихідним конепоголів'ям

Генотип	n	Жива маса, кг (M±m)	Проміри, см; M±m; C_V				Індекси, %		
			висота в холці	коса довжина тулуба	обхват грудей	обсяг п'ястка	формату	масивності	костистості
ЛхУВПхМ	15	550,4±6,82	158,7±1,0; 2,2	162,1±0,9; 3,3	190,2±1,1; 3,6	21,8±0,4; 3,6	102,1	118,6	13,7
УВПхМ	21	480,2±9,98	155,8±1,7; 2,7	156,2±1,5; 3,6	181,8±1,6; 3,9	19,6±0,7; 4,1	100,3	117,9	12,5

Характерними якостями цієї групи коней є доволі крупний ріст (висота в холці 158,7 см, коса довжина тулуба 162,1 см, обхват грудей 195,2 см). За будовою тіла і пропорціями вони близькі до бажаного типу сільськогосподарського коня (індекс формату 102,1), досить костисті (обхват п'ястка 21,8, індекс костистості 13,7), високо ціняться такі якості, як добра жвавість і гарні рухи на різних алюрах та доброїжджість. Повновікові кобили досліджуваної групи за живою масою переважають вихідну групу на 67,2 кг (14,6 %), за висотою в холці – на 4,5 см, косою довжиною тулуба на 6,9 см, обхватом грудей – на 8,4 см та обхватом п'ястка – на 2,5 см. Вони мають міцну конституцію, правильний екстер'єр, добре пристосовуються до умов утримання та годівлі.

Слід також зазначити, що підсисні кобили цієї групи помісей виділяються високою молочністю. При оцінці екстер'єру ці коні одержали високий бал (мерини – 4,38; кобили – 4,27). Крім того, 78 % їх при посильних навантаженнях виконують роботу безвідмовно.

Завдяки високій роботоздатності, витривалості, універсальним робочим якостям, вони представляють бажаний тип робочих коней, що сприятиме росту продуктивності праці на кінних роботах.

За доброїжджістю коні всіх чотирьох генотипів мають досить високі показники – від 72 до 80 %, що позитивно впливає на їх роботоздатність та свідчить про добрі пристосувальні властивості до місцевих умов.

Характерною ознакою цих помісей є подібність за типом, роботоздатністю, екстер'єрними показниками. Вони виділяються гармонійною будовою тіла, міцною конституцією, широкими і глибокими грудьми, округлими ребрами, добре розвинутою мускулатурою, глибоким середньої довжини тулубом; мають довгий та інтенсивний крок із вільною риссю, енергійний, врівноважений темперамент, чітко виявленні запряжні форми та оптимальні помірні дані.

Маючи добрий норов, доброїжджі якості й відповідні зовнішні форми, ці коні користуються попитом у господарств всіх форм власності.

Таким чином, при нарощуванні помісей запряжного типу значно підвищаться господарсько-корисні ознаки робочо-користувального конепоголів'я не лише області, але й регіону в цілому.

Висновки:

1. За результатами оцінки господарсько-корисних ознак помісей різних генотипів встановлено, що найкращі показники, як за помірними даними, так і за робото здатністю, встановлені у помісей, покращених латвійською породою.

2. Враховуючи складність придбання жеребців-плідників латвійської і торійської порід, міжпородне схрещування необхідно спрямувати на збільшення кількості ваговозно-верхових та ваговозно-рисистих помісей першого і другого поколінь.

Бібліографічний список

1.Власюк М.С. Племінне конярство західних областей України /М.С. Власюк, І.М. Скалюк, Т.М. Рущинська //Тваринництво України, №2.-1997.-С.13-14.

2.Волков Д.А. Украинская верховая порода лошадей /Д.А. Волков //Коневодство и конный спорт, №2.-1997.-С.6-8.

3.Волков Д.А. Новоолександрівський ваговоз /Д.А. Волков //Науково-виробничий бюлетень «Селекція».- Київ: БМТ.-1998.-С.161-162.

4.Капустин М.П. Опыт использования жеребцов торийской породы для улучшения массового коневодства /М.П. Капустин //Коневодство, №12 .-1957.-С-6-9.

5.Скалюк І.М. Господарсько-корисні ознаки помісей поліпшених торійською і латвійською породами коней у західному регіоні /І.М. Скалюк //Тваринництво України, №1-2.-2000.- С.-11-13.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОМЕСНЫХ ЛОШАДЕЙ УПРЯЖНОГО ТИПА ПО ОСНОВНЫМ ХОЗЯЙСТВЕННО-ПОЛЕЗНЫМ ИПРИЗНАКАМ

Волков Д.А., Институт животноводства УААН

Скалюк И.Н., Тернопольский Институт АПП

В статье дана характеристика помесных лошадей упряжного типа по основным хозяйственно-полезным признакам, определено направление использования заводских пород для улучшения полезных признаков лошадей первого и второго поколения. Так, тяжеловозно-верховые лошади (новоалександровский тяжеловоз х УВП х М) – выносливые, характеризуются высокой жизнеспособностью, энергичный и добрый темперамент. Помеси от скрещивания новоалександровского тяжеловоза с лошадьми орловской рысистой породы (тяжеловозно-рысистые) характеризуются доброезжестью; помеси, улучшенные торийской породой, выполняют работу безотказно; а латвийской – характеризуются желательным типом рабочей лошади.

Ключевые слова: помеси, генотипы, лошади, балл, тип, оценка, обхват.

DRAFT BASTARD HORSE CHARACTERISTIC ACCORDING TO THE BASAL ECONOMIC TRAITS

Volkov D., Institute of animal science, UAAS

Skalyuk I., Ternopol institute of agrarian industrial production

This article presents the draft bastard breed horse characteristic according to the basal economic traits. Stud livestock trend was defined for economic trait improvement of the first and second horse generations. The draft-saddle bastard horses are characterized by the top viability, hardiness, energy and natural gait. The draft-saddle bastard horses were improved via Toriyskaya breed. They are characterized by non-refuse work. Latvian type is characterized by desirable draft horse performance.

Key words: bastard breed, genotypes, horses, grade, type, evaluation, grasp.